

KAPITEL 1

Indledning

Kommissionens kommissorium og medlemskreds

Den 4. februar 1965 nedsatte statsministeren »Kommissionen vedrørende Kvindernes Stilling i Samfundet« med følgende kommissorium:

»Vor tids store ændringer i samfundets struktur forårsaget af den tekniske og økonomiske udvikling griber dybt ind i familiens og det enkelte menneskes vilkår.

Ændringerne har medført en tydelig forskydning i den traditionelle opfattelse af kvinders og mænds stilling i familie og samfund, og disse forskydninger har i det sidste halve århundrede givet sig udslag i ændringer i lovgivningen. På trods af, at de to køn retligt har opnået ligestilling på næsten alle områder, svarer kvindernes virkelige stilling i samfundslivet ikke fuldt ud til denne ligestilling.

I erhvervslivet er kvinderne uddannelsesmæssigt gennemgående væsentligt ringere stillet end mændene, og deres arbejde er bl. a. derfor dårligere betalt. Kvinderne spiller en meget tilbagetrækket rolle og beklæder kun en ringe del af de offentlige hverv. Det er vigtigt for samfundet, at alle dets medlemmer får mulighed for fuldt ud at udnytte deres evner og anlæg.

Under hensyn hertil har regeringen besluttet at nedsætte en kommission med den opgave at undersøge kvindernes stilling i samfundet og på baggrund heraf fremkomme med egnede forslag, eventuelt i form af forslag til lovgivning, med henblik på at skabe en reel ligestilling for kvinderne inden for alle områder af samfundslivet.

Kommissionen bør overveje ændringerne i familiens forhold, specielt børnenes vilkår under kvindernes stigende deltagelse i erhvervslivet, samt spørgsmålet om kvindernes uddannelse, anvendelse af uddannelsen, mulighederne for efteruddannelse, bl. a. for kvinder, der ønsker at vende tilbage til erhvervslivet, og om det

er nødvendigt at åbne nye uddannelsesformer. Endvidere bør kommissionen tage specielle problemer op som f. eks. enkers og enlige mødres stilling.«

Borgmester Edel Saunte blev udnævnt til formand for kommissionen, der i øvrigt fik følgende sammensætning*):

Personlige medlemmer:

Medicinaldirektør, dr. med. Esther Ammundsen¹⁾

Ass. overlæge, dr. med. Kirsten Auken²⁾

Undervisningsinspektør ved Tilsynet med Handelsskolerne, nuværende afdelingsleder ved Danmarks Lærerhøjskole Mette Koefoed Bjørnsen

Translatør Guldborg Chemnitz

Biskop H. Dons Christensen³⁾

Amtslæge, dr. med. Vagn Christensen
Anne Feldt-Rasmussen⁴⁾

Direktør for Socialforskningsinstituttet
Henning Friis

Professor, dr. jur. Verner Goldschmidt
Personalechef i Brugsforeningen HB

Erik Hansen

Kontorchef i Arbejdsministeriet Per Kirstein

Overpræsident C. A. C. greve Moltke

Professor Thomas Sigsgaard⁵⁾

Helyett Simonsen, Fagligt Kvindesekretariat⁶⁾

Direktør for Mødrehjælpen i København
Vera Skalts.

Indstillet af:

Dansk Arbejdsgiverforening:

Direktør Johs. Ammundsen

Fuldmægtig, nuværende underdirektør
Bent Jensen

Konsulent, nuværende kontorchef Aage Tarp

Kontorchef, nuværende underdirektør

Erik Tøttrup

*) se iøvrigt noter til medlemsfortegnelse, s. 13

Danske Husmødres Forbrugerråd:
Folketingsmedlem Viola Nørlov

Danske Husholdningsforeninger og udvalg:
Formand for Husholdningsudvalget,
Marie Christensen
Landsformand Else Gulstad
Gudrun Winther Pedersen
Næstformand Rigmor Pinstrup

Danske Kvinders Nationalråd:
Overlærer Ditte Nexø Sørensen⁷⁾
Kontorchef, nuværende kommitteret
Gudrun Refslund Thomsen⁸⁾

Dansk Kvindesamfund:
Fabrikinspektør Inger Wilfred Jensen⁹⁾

Den Danske Købstadforening:
Byrådsmedlem Eli Rosenfeldt
Fællesrådet for Danske Tjenestemand- og
Funktionærorganisationer:
Kontorassistent E. Landsmann¹⁰⁾
Formand for Dansk Sygeplejeråd
Maria Madsen¹¹⁾

Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund
i Danmark:
Kontorassistent Irene Claussen
Forbundsformand Henry Gran
Kontor- og Handelsfagenes
Arbejdsgiverforening:
Kontorchef, cand. jur., nuværende ekspeditions-
sekretær i Statens Lønnings- og Pensions-
væsen, Lisbeth Jørgensen¹²⁾
Direktør, cand. jur. Victor Vilner

Kvindeligt Arbejderforbund i Danmark:
Forbundsformand Edith Olsen¹³⁾
Landsorganisationen
De Samvirkende Fagforbund:
Forbundsformand Ella Jensen
Forbundsformand Marie Nielsen¹⁴⁾
Hovedkasserer Karen Simonen

Statens Husholdningsråd:
Programredaktør Inga Dahlgård

Det Konservative Folkeparti:
Folketingsmedlem Hanne Budtz
Folketingsmedlem Ellen Strange Petersen

Det Radikale Venstre:
Overlærer Lilly Helveg Petersen
Folketingsmedlem Grethe Philip

Socialdemokratiet:
Sekretær Karen Dahlerup
Folketingsmedlem Lis Groes

Socialistisk Folkeparti:
Stud. mag., nuværende amanuensis, mag. art.
Mette Bryld¹⁵⁾
Folketingsmedlem Gunhild Due
Venstre:
Folketingsmedlem Nathalie Lind¹⁶⁾
Ellen Poulsen

Tilforordnede:

Udpeget af Socialministeriet:
Kontorchef N. Engberg
Udpeget af Undervisningsministeriet:
Ekspeditionssekretær, nuværende kontorchef
Frida Horten
Udpeget af Finansministeriet:
Kontorchef M. Rützou¹⁷⁾
Udpeget af Indenrigsministeriet:
Ekspeditionssekretær, nuværende direktør
K. V. Stang

Særligt sagkyndige:

Vicestadslæge Inge Jespersen

Statsministeriets observatør:

Konsulent Henning Gottlieb.

Nedsættelse af arbejdsudvalg

Den 23. april 1965 nedsatte kommissionen
7 udvalg.

Udvalget vedrørende uddannelsesforholdene
fik følgende kommissorium:

»Udvalget har til opgave at undersøge, hvor-
vidt der i det bestående uddannelsessystem fin-
des forhold, der virker hæmmende på pigernes
selvstændighed og lyst til at opnå en uddan-
nelse.

Udvalget skal endvidere gennemgå undervis-
ningsplaner med henblik på at skabe lighed
mellem drenges og pigers muligheder i under-
visningen.

Udvalget skal beskæftige sig med rådgiv-
ningsproblemer i relation til kvinders uddannel-
se og erhverv.

Udvalget bør lægge vægt på at undersøge
mulighederne for, at flere kvinder opnår en
egentlig uddannelse, herunder om der kan pe-
ges på særlige uddannelsesformer, der af hen-
syn til kvinder burde tilvejebringes eller frem-
mes.«

Udvalget fik følgende sammensætning:

Lilly Helveg Petersen (formand)
Mette Bryld
Irene Claussen
Frida Horten
Ellen Strange Petersen
Grethe Philip
Rigmor Pinstrup
Erik Tøttrup
Victor Vilner.

Ved afgivelsen af udvalgets betænkning var føl-
gende medlemmer af udvalget:

Lilly Helveg Petersen (formand)
Mette Bryld
Frida Horten
Ellen Strange Petersen
Grethe Philip
Rigmor Pinstrup
Erik Tøttrup
Victor Vilner.

Udvalget vedrørende arbejdsforholdene fik
følgende kommissorium:

»Udvalget vedrørende arbejdsforhold vil se
det som sin opgave at undersøge, om kvinder
har en formel og en reel ligetsilling på arbejds-
markedet.

Skulle dette ikke være tilfældet, vil udvalget
undersøge årsagerne hertil, samt eventuelt stille
forslag til fremme af en sådan ligestilling.

Udvalget er opmærksomt på, at en reel lige-
stilling ikke nødvendigvis forudsætter, at der
skabes identiske arbejdsforhold for mænd og
kvinder, men kræver fjernelse af særlige hin-
dringer for kvinders erhvervsudøvelse.«

Udvalget fik følgende sammensætning:

I. Wilfred Jensen (formand)
Johs. Ammundsen
Erik Hansen
Ella Jensen
Lisbeth Jørgensen
Per Kirstein
E. Landsmann
Marie Nielsen
Edith Olsen
Helyett Simonsen
Aage Tarp

Ved afgivelse af udvalgets betænkning var
følgende medlemmer af udvalget:

I. Wilfred Jensen (formand)
Johs. Ammundsen
Agnes Berger

Erik Hansen
Gerda Helms
Ella Jensen
Per Kirstein
Ruth Kristensen
A. M. Nielsen
Aage Tarp

*Udvalget vedrørende kvinders deltagelse i det
offentlige liv* fik følgende kommissorium:

»Udvalget har til opgave at undersøge, om
mænd og kvinder har formel og reel ligestilling
inden for en række områder af det offentlige
liv.

Ved det offentlige liv forstås udvalget ikke
alene politisk arbejde og forenings- og organi-
sationsarbejde, men også ansættelse i offentlige
stillinger og deltagelse på andre områder af
samfundslivet, herunder f. eks. på de økonomi-
ske, administrative samt kulturelle områder.

Såfremt det skulle vise sig, at mænd og kvin-
der ikke er ligestillede, bør udvalget lægge vægt
på at udarbejde forslag med henblik på at ska-
be lighed mellem mænds og kvinders mulig-
heder i det offentlige liv.«

Udvalget fik følgende sammensætning:

Hanne Budtz (formand)
Mette Bryld
Marie Christensen
Anne Feldt-Rasmussen
Lis Groes
E. Landsmann
Ellen Poulsen
Karen Simonsen
G. Refslund Thomsen.

Ved afgivelse af udvalgets betænkning var
følgende medlemmer af udvalget:

Ellen Strange Petersen (formand)
Hanne Budtz
Marie Christensen
Lis Groes
Edele Kruchow
Kamma Madsen
Grete Munk
Ellen Poulsen
Karen Simonsen
Birthe Wetlesen.

*Udvalget vedrørende familiens og børnenes
tilpasning* fik følgende kommissorium:

»Udvalgets opgave er at undersøge familiens
og børnenes vilkår i den nuværende samfunds-
mæssige situation, hvor kvinder i stigende grad

deltager i erhvervslivet, samt at vurdere, hvorvidt den således beskrevne situation kan anses at være tilfredsstillende for familiens og børnenes trivsel og i fuld overensstemmelse med kvindens reelle ligestilling, eller om der enten bør tilstræbes ændringer eller kræves reformer.«

Udvalget fik følgende sammensætning:

Ditte Nexø Sørensen (formand)
Karen Dahlerup
Gunhild Due
Ella Jensen
Gudrun Winther Pedersen
Rigmor Pinstrup
Ellen Poulsen
Eli Rosenfeldt
Aage Tarp

Ved afgivelse af udvalgets betænkning var følgende medlemmer af udvalget:

Karen Dahlerup (formand)
Vibeke Andersen
Gunhild Due
Inger-Lise Bech-Hansen
Ella Jensen
Grete Munk
Gudrun Winther Pedersen
Rigmor Pinstrup
Ellen Poulsen
Eli Rosenfeldt
Aage Tarp

Udvalget vedrørende de sociale forhold fik følgende kommissorium:

»Udvalget vil undersøge spørgsmålet om, i hvilken udstrækning den sociale lovgivning kan antages at medvirke til at skabe en reel ligestilling for mænd og kvinder i samfundet med hensyn til rettigheder og forpligtelser. Udvalget vil på baggrund af de omfattende ændringer i samfundets struktur i disse undersøgelser inddrage familiens forhold og i tilknytning her til også reglerne om forsørgelsespligten i lovgivningen om retsforholdet mellem ægtefæller og om retsforholdet mellem forældre og børn.

Såfremt det ved denne gennemgang måtte vise sig, at de gældende regler på visse områder ikke bidrager til dette formål, vil udvalget undersøge baggrunden herfor og overveje, hvilke ændringer der eventuelt må anses for ønskelige med henblik på at fremme en reel ligestilling.

Arbejdet hen imod en reel ligestilling vil måske ikke betyde, at der overalt bør søges gennemført ensartede rettigheder og forpligtelser

gældende for mænd og kvinder, men udvalget vil i sit arbejde inddrage en undersøgelse af, om en opretholdelse af bestående forskelle i de for mænd og kvinder gældende regler kan antages at bidrage til en reel ligestilling eller snarere virker hæmmende på en udvikling hen imod en sådan.«

Udvalget fik følgende sammensætning:

C. A. C. greve Moltke (formand)
H. Dons Christensen
Niels Engberg
Henry Gran
Else Gulstad
Nathalie Lind
Viola Nørlov
Grethe Philip
Eli Rosenfeldt
Vera Skalts

Ved afgivelse af udvalgets beretning var følgende medlemmer af udvalget:

C. A. C. greve Moltke (formand)
Irene Claussen
Gunhild Due
Inger-Lise Bech Hansen
Else Gulstad
Bent Jensen
Mette Madsen
Viola Nørlov
Grethe Philip
Eli Rosenfeldt
Vera Skalts

Udvalget vedrørende sundhedsproblemer fik følgende kommissorium:

»Udvalget vedrørende sundhedsproblemer har til opgave at foretage en sammenlignende undersøgelse af kvinders og mænds sygelighed, årsagerne til eventuel speciel kvindesygelighed og mulighederne for at forbedre forholdene. Udvalget vil i denne forbindelse være opmærksom på forekomsten af neuroser, herunder belastningsneuroser.«

Udvalget fik følgende sammensætning:

Bent Jensen (formand)
Esther Ammundsen
Irene Claussen
Vagn Christensen
Inge Jespersen
Maria Madsen
Viola Nørlov
Helyett Simonsen
K. V. Stang

Ved afgivelse af udvalgets betænkning var følgende medlemmer af udvalget:

Bent Jensen (formand)
Vagn Christensen
Irene Claussen
Inge Jespersen
Viola Nørlov
Kirsten Stallknecht
K. V. Stang

Materialeudvalget, der skulle udarbejde en generel, mere teoretisk betænkning.

Udvalget fik følgende sammensætning:

Verner Goldschmidt (formand)
Mette Koefoed Bjørnsen
Vagn Christensen
Inga Dahlsgård
Thomas Sigsgaard.

Fuldmægtig, nuværende ekspeditionssekretær Rita Knudsen, Danmarks Statistik, har deltaget i udvalgets arbejde.

Ved afgivelsen af udvalgets betænkning var følgende medlemmer af udvalget:

Verner Goldschmidt (formand)
Mette Koefoed Bjørnsen
Inga Dahlsgård
Gerhard Nielsen.

For så vidt angår senere ændringer i udvalgenes medlemskreds henvises til de af udvalgene udarbejdede betænkninger, jfr. nedenfor.

Som det fremgår af kommissorierne, har udvalgene hver for sig behandlet et særligt område. De udarbejdede udvalgsbetænkninger har været drøftet i plenarforsamlingen, hvorefter de er blevet offentliggjort.

Kommissionen har offentliggjort følgende udvalgsbetænkninger:

- »Betænkning nr. 504 i 1968 vedrørende kvinders uddannelsesproblemer«,
- »Betænkning nr. 526 i 1969 vedrørende kvindelige tjenestemænds forhold«,
- »Betænkning nr. 575 i 1970 vedrørende familiens og børnenes tilpasning«,
- »Betænkning nr. 594 i 1971 vedrørende kvinders sundhedsforhold«,
- »Betænkning nr. 615 i 1971 vedrørende kvinders deltagelse i det offentlige liv«,
- »Betænkning nr. 668 i 1972 vedrørende kvinders stilling på arbejdsmarkedet«,
- »Betænkning nr. 673 i 1972 vedrørende ligestilling« samt

»Beretning fra udvalget vedrørende de sociale forhold« 1973.

I april 1967 nedsatte kommissionen »Udvalget om grønlandske kvinders forhold«, der fik følgende kommissorium:

»Udvalget skal undersøge de grønlandske kvinders stilling i samfundet og herunder især beskæftige sig med følgende:

- 1) Udvalget skal undersøge kvindens placering i det grønlandske arbejdsmarked og uddannelsesmuligheder for kvindelig ungdom, samt i hvilket omfang kvinder udnytter mulighederne for uddannelse og den erhvervede uddannelse.
- 2) Udvalget skal undersøge den udvikling, der er sket i de senere år indenfor de social-medicianske aspekter af sexual- og svangerskabshygiejnen samt belastningssyndromer hos kvinderne.
- 3) Endvidere påhviler det udvalget at tilvejebringe oversigt over problemerne i forbindelse med den enlige moders stilling og forholdene for børn født uden for ægteskab.

Det er udvalgets opgave bl. a. på grundlag af de tilvejebragte oplysninger indenfor de enkelte emneområder at stille forslag til foranstaltning til forbedring af forholdene på områder, hvor der efter udvalgets opfattelse er konstateret mangler, eller man må befrygte, at udviklingen i kraft af den hidtil førte politik tager en uheldig retning.

Udvalget vil få fornøden sekretariatsbistand fra Grønlandsministeriet og bemyndiges til at indkalde særlige sagkyndige i det omfang, det vil vise sig nødvendigt.«

Til formand for udvalget udpegedes Guldborg Chemnitz.

Udvalget forventes at afslutte sit arbejde i løbet af 1974.

Kommissionen afgiver nærværende rapport, uanset Grønlandsudvalget endnu ikke har afsluttet sit arbejde.

Kommissionens medlemmer:

Formand: Bent Jensen (Danmarks Statistik)
Medlemmer: Verner Goldschmidt (Danmarks Statistik), Inga Dahlsgård (Danmarks Statistik), Mette Koefoed Bjørnsen (Danmarks Statistik), Thomas Sigsgaard (Danmarks Statistik).

Formand for sekretariatet: Helyett Simonsen
Medlemmer: Helyett Simonsen, Kirsten Stallknecht, Mette Koefoed Bjørnsen, Inga Dahlsgård, Thomas Sigsgaard.